

Edward Wornar

Kak serbska je Budyska přisaha?

1. Zawod

Jako najstarši hornjoserbski pomnik płáči tak mjenowana Budyska serbska přisaha (*Der Burger Eydt Wendisch*), kotraž pak je rěčnje dosć njehomogena.¹ Šewc 1967 zwěsí delnjoserbski a česki wliw, kotryž z tym wujasni, zo je přeložer pak rodženy Čech był, kiž je nimo hornjoserbšćiny tež delnjoserbšćinu znał, pak Delni Serb, kiž njeje zamóhl mjez hornjoserbšćinu a delnjoserbšćinu rozeznawać.² Wobě hypotezy njeje po našim měnjenju přeswědčacej: Čehodla měł Čech delnjoserbšćinu do hornjoserbšćiny měšeć, jenož dokelž ju připadnje tež znaje? Čehodla njeje so tekst scyła wot lokalneho Serba přeložil, ale wot Čecha (kiž je ze samsnej ruku dokumentej hišće němske napismo dał)? Druha hypoteza je hišće mjenje prawdžepodobna: Pomina sej Delnjeho Serba, kiž nje-může hornjoserbšćinu wot swojeje maćeršćiny rozeznawać (a wot čěšćiny wočiwidnje tež nic). Rěčna měšeńca čím bóle napadnje, dokelž so tajke něšto w podobnych starých dokumentach njejewi.³ Hladajo na tute njejasnosće mamy za woprawnjene, zo so ze wšelakimi rěčnymi zjawami, wustupowacymi w Budyskej přisaze, dokładnišo zaběramy.

Fakt, zo rěka pomnik „Der Burger Eydt Wendisch“, drje džensnišemu čitarjej sugeruje, zo so jedna wo *serbskorěčny* pomnik; ale samo na sebi tak njeje. Wšak njeńdžeše tehdyšej administraciji wo rěčnu dokładnosć, ale wo přirjadowanje dokumenta wobydlerjam. Tuž njerěka titl ničo druhe, hač zo so jedna wo přisahu, kotruž su Serbja, kiž němsce njemóžachu, přisahali a kiž bě jim zrozumliwa.

Hórnik 1875 datuje pomnik do třećeje štwórcje 15. lětstotka, štož Šewc 1967 wotpokazuje hladajo na to, zo je so zběrka rukopisow hakle 1532 založila; najstarši datowany rukopis je z l. 1534. Mjenje kralow, dalokož hodžitej so hišće spóznać, započnjetej so z *F* resp. kónčitej so na *-lf*, štož pokazuje na Ferdinanda (1526–1564) a Rudolfa (1575–1612). Pismo tohorunja sluša do 16. lětstotka.⁴

2. Rěč pomnika

Budžemy w slědowacym wotrězku rěčne zjawy hornjoserbšćinje, delnjoserbšćinje a čěšćinje přirjadować; při tym so wobmjezujemy na tajke zjawy, kotrež z druheje rěče

¹ Hač do njedawna płáčeše samo jako najstarši serbski rěčny pomnik; w léce 2011 pak je so hišće starša serbska sada wotkryła, přir. Wornar 2011.

² Šewc 1967, 33s.: „Der Übersetzer des Eides muß also entweder ein gebürtiger Tscheche gewesen sein, der neben dem Obersorbischen auch das Niedersorbische kannte und deshalb in die os. Übersetzung vereinzelt niedersorbische Elemente einfließen ließ, oder es war ein Niedersorbe, der das Obersorbische nicht genau vom Niedersorbischen zu unterscheiden vermochte. Die im Text vorkommenden Tschechismen sprechen für die erste Annahme.“

³ Pozdatne, wot Šewca 1967 naspomnjene delnjoserbske wliwy w hornjoserbskich kěrlušach ze 16. lětstotka bazuja na wopačnym čitanju resp. njewobkedžbowanju paralelnych dokładow w dalšich hornjoserbskich tekstach, kaž je Wólkowa 2007, 32–33 dopokazała.

⁴ Přir. Šewc 1967, 33.

pochadžeć njemóža. To rěka, zo formy kaž *Boha* abo *Knyezu* njewobkedźbujemy, dokelž hodža so runje tak jako serbske kaž česke interpretować.

2.1. Bohemizmy

Kraly Czeľkem⁵ = *králi českém*; d. sg. *krali* sej pomina přezwukowanje -'u > i; tute přezwukowanje je typiske za čěšćinu. Pisanje adjektiwa pokazuje skerje na *českem* hač na *českem*, dokelž hewak so *ie* piše za *ě*, znajmjeńša w tych padach, hdžež ma čěšćina *ě* (*radě, gnadě, dědič, ale lepší*). Leksem *kral* je tež džensa w hornjo- a delnjoserbšćinje požčonka město wočakowaneho *król*. Serbska zda so jenož skrótsjena kóncowka d. sg. adjektiwa, ale tež ze staršeje čěšćiny su tajke pady znate.⁶

gnadie = *gnadě*; falowaca asibilacija palatalneho *d*; zdžerženje *ě* w njeakcentowanej złóžce je drje džensa njezwučene, jewi pak so w starych pomnikach (přir. Kaulfürst 2012).

diediczuom = *dědičum*; pola Šewca 1967 z prašakom; d. pl. k *dědič* 'namřewc'; leksem kaž tež kóncowka -*um* stej českej.

wfchicznym = č. *všickným*; słowo ze serbskich dialektow w tutej formje njeje znate (mamy *wšitko, wšicko, wšykno*); nimo toho bychmy móhli z wotpadnjenjom nazwukoweho *w* ličić, přir. tež deleka **wfchicznich**.

kraluom Czeľkym = *kralům českým*; přir. **Kraly Czeľkem a diediczuom**.

Radyie, raddie = *radě*; přir. **gnadie**.

beyczfch = *bejć*; hybridna forma z českeho dial. *bejť* ze sorabizowanej kóncowku, přir. deleka wo hornjosorabizmach.

wedne = č. *vedně* 'wodnjo'; w delnjoserbšćinje je podobna forma znata.⁷

kdyfch = č. *když* 'hdyž'; snano tež staroserbsce (ploziw na spočatku słowa je dokładženy pola Warichiusa a Gregoriusa).

wodnich = č. *vod nich*; v-proteza je w čěšćinje wot 14. lětstotka wobswědčena, pisanje z *d* je skerje česke hač serbske.⁸

budaw – město *budu* z typiskej českej diftongizaciju *ú > ou*, pod. kaž *i/y > ej* w *bejć, pejtać*. Tutu diftongizaciju pak wočakujemy poprawom jenož w 3. pl., nic w 1. sg., pasaža móže skomolena być. Budžemy so hišće dale deleka z njej zaběrać.

wfchicznich weczich – č. *všickných věcích*; kóncowku lokatiwa substantiwow na -*ich* mamy džensa hišće w čěšćinje; serbšćinje je cuza.

za lepfchij, lepfche = č. *za lepší* 'za lěpše'; žane slědy za serbšćinu typiskeho *ě*; česka kóncowka a. pl. f.

⁵ Pola Šewca 1967, 33 wopak *Czeľkom*.

⁶ „Lokál sg. m. a n. o *dobr'iem* je tvar vzniklý stažením (pův. o *dobř-jem* * > *dobr'iem*). Tento tvar však později zanikl; pravděpodobně proto, že „měkká“ koncovka vyžadovala alternace předchozího konsonantu. Už v nejstarší době mu silně konkuruje dnešní analogický tvar *dobřém* (podle *mém*). Původní tvary se objevují ojedinelé asi do století XV. Ojedinelý stč. dativ *dobřém* (k *apoštolském sboru* Hrad) je výsledkem tendence k vyrovnání dativu a lokálu. Dodnes existují tyto podoby ve středním úseku východomoravských nářečí.“ (Lamprecht et al. 1986, 188). Wutrobny džak Renaće Burje a Soni Wölkowej za tutón pokiw.

⁷ W delnjoserbskim tekstowym korpusu (<http://www.dolnoserbski.de/korpus/>) namakamy tři příklady.

⁸ Mamy drje pisanje *wod* tež w najstaršich serbskich pomnikach, štož pak móže so jako česki wliw toľmačić.

peytaczŕch = *pejtać* ‘pytač’; hybridna forma z českeho dial. *pejtať* ze sorabizowanej kóncowku; přir. **beyczŕch**.

Buch = *Bóh*, wotpowěduje zwukowje skerje českemu *Bůh* hač serbskemu *Bóh*, kiž nima *u* (Šewc wopaki *Bouh* čita).

pomuoz = imp. sg. k *pomóc* (**pomozí*); forma je w serbšćinje hewak jenož pola Mollera 1574 a Gregoriusa znata. Wólkowa 2007 čita *potoz* jako *pomož*, štož pak by hižo analogne wurunanje po prezencowym zdónku bylo. Tež w staročeskim internetnym korpusu (<http://vokabular.ujc.cas.cz/banka.aspx>) namakamy *pomůž*, potajkim z wurunanym zdónkom. Šewc 1978 ma tutu formu za delnjoserbsku; tuž so dale deleka hišće z njeje zaběramy.

Swate Slowo = *swate slowo*, leksem *swjaty* ma w hornjoserbšćinje jasnje *j* (najbóle so palatalizowane *w* jenož jako *j* realizuje: [‘sɟaty]); hladajo na konsekwentne ortografiske diferencowanje mjez *ie* a *e* interpretujemy dokład jako č. *svatý*.

Hórnik 1875, 53 interpretuje wjele z tutych zjawow prosće jako zmylki:⁹

„**Pisarske zmylki drje su:** *czeskem* m. *czeskemu*; *posluzny* m. *poslušny* (najskeerje); *napomenan* m. *napominan*; *budaw* m. *buduw* (*budu*). Snadž tež *kraly* m. *kralyŕ*? za *lepŕchy* m. za *lepŕche*.“

Tutomu měnjenju njemóžemy so přizamknýc, dokelž njeje trjeba, tu ze zmylkami ličić (jeničke wuwzače je *napomenan*): Skróšeny datiw na *-em* je tež serbšćinje znaty (přir. Jenč 1980, karta 25), pisanje *z* w *posluzny* w tajkim zažnym rukopisu nima ničo rjec, a wšitke druge zjawy móžemy bjez konjektury jako bohemizmy interpretowač.

2.2. Delnjoserabizmy

Njewěrimy do delnjoserbskeho wliwa w Budyskej přisaze. Tule pak nalčićmy wšitke te slowa, kotrež ma Šewc 1967 a Šewc 1978 za delnjoserbskeho pochada.¹⁰

napomenan: Delnjoserbsce znajemy džensa jenož *napominaś* a *napomnjeś*; krótká forma participa je prosće stary staw. Forma *napomenan* wupada kaž kontaminacija českeju werbow *napominati* a *napomenouti*. W interneće přistupne žórła maja transgresiwu na *-pomena* ke kompozitam wot *-pomenout*, kotrež pak hođzeli so w tam wustupowacych kontekstach tež jako 3. sg. prez. k **napomenati* sekundarnje přeinterpretowač.¹¹ Šewc 1978, 221 drje rěči wo formje *napomjenaś* „w staršej delnjoserbšćinje“, woprawdže pak jedna so wo dokłady pola Mollera (Šewc 1958, 100) – tam podate wujasnjenje je lapidarne „*napomenas*, ns. *napomjenaś*“, štož trochu zadžiwa, dokelž njeje žane tajke **napomjenaś* w słownikach zapisane. Za awtentiskosć Molleroweho *napomenas* rěči pola Muki 1926 podate *spomēnas*. To pak njepřaji hišće ničo za hornjoserbšćinu tutoho časa, za kotruž wotpowědne dokłady faluja. Při wšěm bychmy za kaw-

⁹ Džensniša ortografija a kursiwne pisanje E. W.

¹⁰ „Hórnik las diese Endungen als *-czŕch* (*staczŕch*, *wobwarnowaczŕch*). Bei genauerer Betrachtung ist jedoch klar ein *-yŕch* zu erkennen. Es handelt sich hier um bisher nicht erkannten ns. Einfluß. Vgl. auch *napomenan*, *kotare*.“

¹¹ Na př. *Proněžto každý krziestyan na jejie chudobu sě rozpomena, s práwem má na chudé dievky a siré vdovy laskav býti*, w: Český národní korpus – DIAKORP. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2001 (<http://www.korpus.cz>). Wutrobný džak Soni Wólkowej za tutu informaciju.

zatiwnu wotwodženku wot stareho **měněti* někajke **měnati* wočakowali (dokelž wuchadža so pola kawzatiwow wot *o*-stopnja), tak zo njehodži so wo delnjoserbskim specifikumje a z tym wo wliwje delnjoserbšćiny řečeć. Hórník 1875, 53 wobhladuje tute słowo jako zmylk za *napominan*.

W tutym zwisku dyrbi so wobkedźbować, zo so tu dvě někak spodźiwnej formje njepośrednym susodstwje jewitej (*napomenan budaw*, hlej tež horjeka), štož na to pokazuje, zo móhlo městno skomolene być. Za hornjoserbšćinu kaž za čěšćinu wočakujemy *napominan budu*, móžno by snano tež bylo č. *napomenout budou*, potom pak dyrbjalo so před tym šmórnýc *ja wodnich*.

ftayfch: Šewcowa transliteracija je korektna, ale jeho čitanje *stajs* mamy za runje tak prawdže njepodobne kaž jeho interpretaciju jako ds. wliw, a to z fonologiskich a semantiskich přičin. Kontekst je *Přisaham [...] při radže stać*; hdy by tu delnjoserbske słowo bylo, bychmy drje džensa skerje wočakowali *stojaś*; ale za staršu delnjoserbšćinu je *staś* derje znate. Druhe słowo ze samsnym zjawom, **wobwarnowayfch**, je runje tak podhladne dla zasunjeného *j* (*wobwarnowajś*). Šewcowa interpretacija bazuje na tym, zo wotblyščuje *y* we woběmaj padomaj epentetiske *j*. Muka 1891, 281 praji:

„Die Vocale *a i e ě* klingen vor den absolut weichen Consonanten *ś ź* (Grz.-D. *ć dź*) fast ausnahmslos und fast in allen Localdialecten wie *aj ij ěj (ě) ěj (ěj)*.“

Zda so, zo dowoli to interpretaciju *wobwarnowajś* a *stajs* jako dialektalneje wariante wot *wobwarnowaś* resp. *staś*. Wobhladujemy-li pak sej pozicije, w kotrychž so epentetiske *j* jewi, da widźimy, zo runje před infinitiwnej kóncowku njewustupuje: Tak rozeznawa Muka (1891, 282) mjez *dajś* ‘njech’ a *daś* ‘dać’, a w druhich jeho příkladach z epentetiskim *j* ma wón drje *sajžaś*, *sajžowaś*, *zachajžaś* atd., ale žane **sajžajś*, **sajžowajś*, **zachajžajś*.¹² To wotpowěduje tež hornjoserbšćinje, hdžež mamy epentetiske *j* po *a* w padach kaž *tajki*, *kajki*, ale žane **čitajć* za *čitać*. Dalši problem Šewcoweho čitanja je prašenje, čehodla mamy pola štyrjoch infinitiwow dwójce hornjoserbsku a dwójce delnjoserbsku kóncowku. Přiwšěm njejedna so tu wo skladnostny zapisk, ale wo oficialny dokument a směy tuž za to měć, zo je so z wěstej dokładnosću a swědomitosću zhotowil. Po našim měnjenju je tuž Hórnikowe čitanje jako *stać* a *wobwarnować* korektné. Pisanje *ftayfch*, *wobwarnowayfch* wobhladujemy jako wotpisanski zmylk pisarja (kiž njeje serbsce móhł a dokumentej tež němske napismo dał), dokelž wupadatej *y* a *cz* w kursiwym pismje chětro podobnej. A njewěmy, w kajkim hubjenym stawje je był original, přjedy hač je so wotpisał.¹³

Z tym so tež Šewcowy argument, zo so jedna dla přechoda **t*>*ś* wo delnjoserbšćinu 16. lětstotka, dźeržeć njehodži.¹⁴

¹² H. Faska, kotrehož sym w tutym prašenju konsultował, je mi wobkručil, zo tež z džensnišich dialektow žane tajke pady znate njejsu.

¹³ Šewc 1978 drje řeči wo tym, zo je so 1530 Budyska radnica wotpaliła, při čimž su so wšitke dokumenty zničili; tuž su so dyrbjeli znowa wotpisać. Wo tajkim wohenju pak po zdaću ničo njeje znate (přir. Měťšk 1978), a po logice bychmy za to měli, zo je so original *do* swojeho zničenja wotpisał a nic dvě léče pozdžišo.

¹⁴ Argument je tež tak mało přesvědčacy, dokelž zepěra so na to, zo so pola Mollera na někotrych městnach hišće afrikaty jewja. Njewěmy pak, zwotkel je Moller swoje formy měl, z kotreho časa pochadžeja (wěsće njejedna so we wšěch padach wo přenje přeložki), a kak daloko bě změna hižo pokročena – wšak na př. fragment z Rychtarjowej agendy zesrjedź 16. lětstotka žane afrikaty nima.

kotare: Jeničce tute słowo hodži so po džensnišim stawje jako delnjoserbske interpretować (hs. znajemy hewak jenož *kotry*); ale za postulowanie ds. wliwa zda so to nam přemało, wosebje dokelž nimamy dosć materiala z tutoho časa za přirunowanie. W ds. dialektach so *kótary(ž)* husto skrótši na *kótry(ž)*, *ketry(ž)*, *kytry(ž)* (přir. SSA 15, 171), štož so w spisownej ds. njestawa. Tuž njeje wuzamknjene, zo smy přjedy tež hs. dlěšu formu **kotary(ž)* měli, kiž kontinuuje **kotaгъь* a je so w tutym dokumenće jako archaizm wobchowala.

wobwarnowayfch = *wobwarnować*; wo kóncowce infinitiwa hlej horjeka. Wobjednamy tute słowo tu formy zdónka dla. Z hornjoserbšćiny znajemy *wobarnować*, delnjoserbsce je tež *wobwarnowaś* dokładžene, ale tež pola Swětlika wustupuje *wóbwarnuwać* (přir. *wóbwarnuyu* s. v. *asservo* we Vocabularium latino-serbicum 1721, přir. Šewc 1988). Čěščina słowo njeznaje, mamy tu jenož *varovat* a kompozitum *obvarovat*. Bóle prawdžepodobny hač delnjoserbski wliw zda so tuž kontaminacija č. *obvarovat* z hornjoserbskim *wobarnować*, chiba zo jedna so scyła wo hornjoserbsku formu. Je bjeze wšeho móžno, zo je jedyn z wotpisowarjow jemu mało zrozumliwu formu z bóle znatej narunał. Je pak čezko něšto doskónčne prajić, dokelž stej česke kaž serbske słowo němskeho pochada (*wahren* resp. *warnen*), a němčina steješe w Budyšinje za nowowupožčenje k dispoziciji.

ako: „Adverb. pronomen ako (hs. tak).“ Tuta pasaža (Šewc 1978, 221) je nam njezrozumliwa. W přisaze so žane *ako* njejewi, a hs. ekwiwalent tež njeje *tak*.

pomuoz: „Forma *pomouz* (stary imperatiw 3. wos. sing. wot werba *pomoc* „helfen“: *pomoz* = wón njech pomha, tak tež hišće pola A. Mollera, přir. pak hs. *wjerš pomazy* z wokalom *a*).“ (Šewc 1978, 221) Tu mamy wjacore wopačne wuprjajenje: Spřěnja je forma přisahi *pomuoz*, nic *pomouz* abo *pomoz*. Zapis druheho wokala pokazuje zaso najbóle na česke *ů*; interpretacija jako hs. forma je hižo problematiska, dokelž bychmy zwonka akcenta *o* wočakowali, a za ds. plaći to samsne. Morfologija formy njehodži so jako argument za přirjadowanie k někajkej słowjanskej řeči wužiwać, dokelž mamy tu staru, z prasłowjansćiny zdžždženu formu resp. z analogiskim wurunanjom zdónkow, kotraž so w čěščinje runje tak jewi kaž w hornjoserbšćinje (hlejš horjeka).

2.3. Hornjosorabizmy

pfchifaham = přisaham; typiski za hornjoserbšćinu je tule jenož reflexs za *ř* w kombinaciji změny **g*>*h*; forma so wot českeho *přisaham* jeničce w fonetiskej realizaciji stareho *ř* rozeznawa. Samsny zjaw namakamy w prepoziciji **pfchy** (= *při*).

beycz, pejtaczfch: wobě formje stej kontaminaciji českeju *bejt'*, *pejtať* a hornjoserbskeju *być*, *pytać*.

Wšitke přikłady hodža so jako fonetisce na hornjoserbšćinu adaptowane česke słowa tohmačić; poprawom pak jedna so jenož wo dwaj přikładaj: kóncowku infinitiwa a prefiks/prepoziciju *při*.

3. Interpretacija

Te zjawy, kotraž hodža so z wěstosću jednejsłowjanskej řeči přirjadować, su skoro bjez wuwzaća českeho pochada. Jeničke słowa, kotraž maja do wěsteje měry hornjoserbski

charakter, su při (tež jako prefiks), *bejć*, *pejtać*. Hornoserbskosć leži w fonetiskimaj změnomaj ř>š a t'>ć w kóncowce infinitiwa. Ale tež pola *bejć* a *pejtać* namakamy za čěščinu typisku a serbsčínje dospohnje cuzu změnu *y > i > ej¹⁵, tak zo so tež tutej słowje bjeze wšeho jako serbskej wobhladować njehodźitej. Pola němčinje cuzeho zwuka ř je prašenje, kak so w starym rukopisu wotblyšćuje. We woběmaj padomaj jedna so wo fonetisku adaptaciju dweju morfemow. Jako delnjoserbske hodži so jeniče *kotary* interpretować; tule pak je agnostiske stejišćo najskerje mudriše, dokelž mamy přemalo materiala z tutoho časa, zo bychmy móhli wuzamknýć, zo so na př. wo dialektalnu serbsku formu jedna, kiž njeje ds. pochada (podobnje kaž runje tak izolowane *napomenan*).

Po našim měnjenju je plawsibelne wujasnjenje rěčneho stawa slědowace: Přisaha je w přenjatnej wersiji čěska. W přěnim (nam njezachowanym) wotpisku, wotpisanym najskerje přez Serba, je pisar jemu cuze [ř] (jeli je so na wosebite wašnje pisało) přez **fch** zaso dawal a kóncowku infinitiwa jako **czfch** pisał, woboje bliže k swojemu wurjekowanju, a nimo toho je čěske *keré* ze serbskim kotare *narunał*. Tuž bychmy móhli tu rěčec – w analogiji k cyrkwinosłowjanščínje – wo čěskim pomniku w hornoserbskej redakciji. Předležacy wotpisk je znajmjeńša druhi, dokelž je so najskerje wot Němca wotpisał, kiž njeje ani serbsce ani čěsce rozumil. Wón je tekstěj němski napis dał a znajmjeńša na dwěmaj městnomaj dokument skepsal přepóznawši **czfch** za **yfch**, štož so pisarjeje, kiž serbsce móže, stało njeby.

Šewcowa hypoteza, zo je přeložowar był Delni Serb, kiž njeje zamóhl swoju maćerščinu wot hornoserbsčínje rozeznawać, zda so nam přeabsurdna, zo bychmy ju tu dale diskutować dyrbjeli. Druhu hypotezu, zo je přeložowar był Čech, wotpokazujemy, wothladajo wot toho, zo so hladajo na demografisku situaciju w Budyšinje jara prawdžepodobna njezda, hišće z druheje přičiny: Za čas 16. lětstotka, potajkim do nastaća hs. spisowneje rěče, je čěščina do wulkeje měry funkciju słowjanskeje spisowneje rěče přewzała. Mějachmy tehdy skerje diglosijowu situaciju, kaž wuchadza z wuwjedženjow pola Měška 1978, 420:

Zo pak zdžělani Serbja w času do nastaća spisowneje serbsčínje čěščinu jako „lingua nostra“ (našu rěč) wobhladowachu, to nam wobswědči „in heneta lingua natus“ (w serbskej rěči narodženy) a z Budyšina pochadzacy lěkar a uniwersitny profesor Kaspar Peucerus (1525–1602) w lisće, kiž je znatemu čěskemu teologej Janej Blahoslavej spisał. Hišće Abraham Frencl, potajkim swědk hižo sformowanja serbskeje spisowneje rěče w Hornjej Łužicy, je čěščinu jako „gleichsam Hochwendisch“ charakterizował.

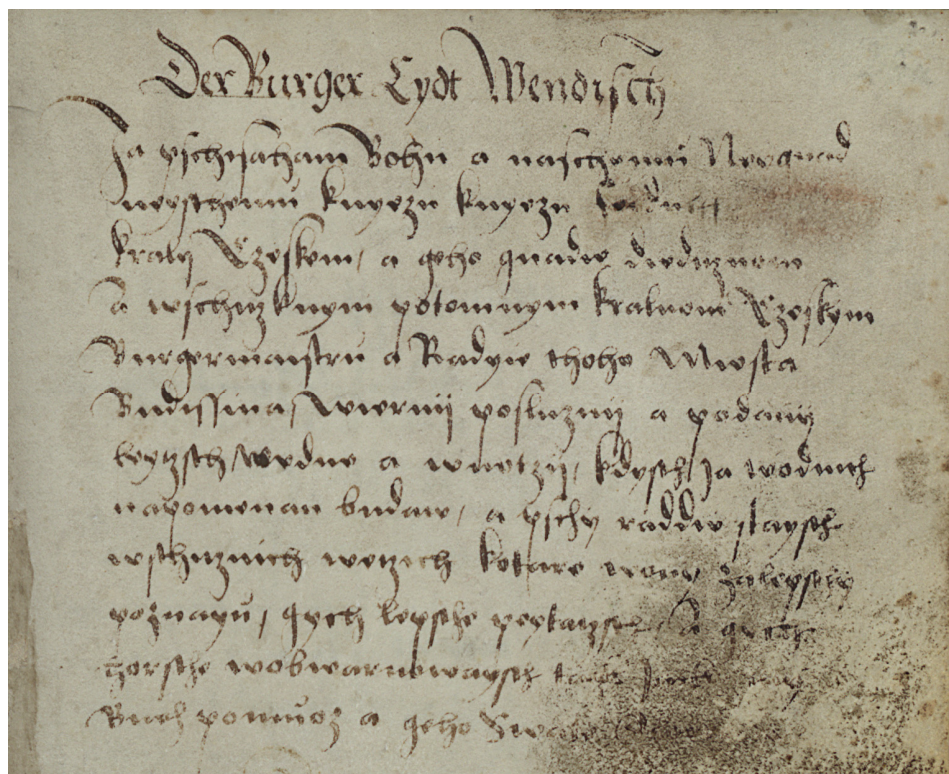
Móžemy z toho wuchadžeć, zo je starša čěskorěčna administracija čěskorěčne dokumenty (a tež přisahi) měla, kiž su so pozdžišo tež pod němskej administraciju dale wužiwała. Hdyž začuwachu tehdy Serbja čěščinu jako spisownu formu swojeje rěče a ju rozumjachu, čehodla mělo so scyła něšto přeložować?

Namjetujemy tule hinašu hypotezu, kiž wuńdže bjez Čecha a tež bjez Delnjeho Serba – a bjez přeložowarja docyła: Original přisahi bě čěski (a wo tójšto starši hač naš wotpisk); tutón original je so znajmjeńša raz wot Serba wotpisał, kiž je najskerje čěščinu derje znał a jenož jemu cuzej, čěskej zwukaj ř a t' ze serbskimaj š a ć narunał a

¹⁵ Pola Martinija namakamy drje pisanje *e* za **y*, *ej* jewi so pak jenož w dwěmaj padomaj: *weysche moyey hlowy* a *wyssleysch* (citowane po Šewcu 1967, 64 a 66). W tutymaj pak stej **y* před palatalnej syčawku, tak zo dyrbymy jej jako *j* epentheticum interpretować. To by było w padže *być* bjez paralelného dokłada a w padže *pytać* wuzamknjene.

pronomen *který* ze serbskim *kotary*. Naš wotpisk je hišće pozdžiši a bu napisany wot němskeho pisarja, kotryž njeje serbsce móhl a je tuž při wotpisowanju podobnej grafaj y a *cz* zaměnił a takle pozdatnej delnjoserabizmaj stworil.

Kak daloko chcemy Budysku přisahu hišće jako hornjoserbski rěčny pomnik wobhladować, je akademiske prašenje. Wšak ličimy tež němsce spisane teksty pod wěstymi wuměnjemi k serbskej literaturje. Bjezdwěla namakamy rěčne wliwy hornjoserbsčiny, a přisaha je so tež wot Serbow wužiwała a bě so za Serbow wotpisała. Korektnišo pak by bylo, hdy bychmy rěčeli wo *Budyskej přisaze za Serbow* hač wo *Budyskej serbskej přisaze* a ju charakterizowali jako česki pomnik w hornjoserbskej redakciji.

Faksimile Budyskeje přisahi¹⁶

¹⁶ Wozjewjenje z dowolnosću Archiwneho zwjazka Budyšin, tam jako: Bestand 68002, lfd. Sign. 204/1, Sammelband zu Eid-, Zins-, und Zollangelegenheiten und zur Willkühr der Stadt Bautzen, Bl. 59 Burger Eydt Wendisch.

4. Transliteracija a transkripcija

Ja pŕichifaham Bohu a naŕchemü Neygnad-
neyŕchemü knyezu knyezu Ferd[ulŕ][...]
Kraly Czeŕkem, a geho gnadie diediczuom
a wŕhicznym potomnym kraluom Czeŕkym
Burgermaifŕü a Radyie toho Miesta
Budifŕina Wiernij poŕluznij a podanij
beyczŕch wedne a wnotzij, kdyŕch ja wodnich
napomenan budaw, a pŕchy raddie stayŕch
wŕhicznich weczich kotare wony zalepŕchij
poznayü, jych lepsche peytaczŕch. A gych
horŕche wobwarnowayŕch tack jako mi
Buch pomöoz a geho Swate S[lowo]

Ja přisaham Bohu a našemu nejgnad-
nejšemu knězu, knězu Ferd...
Králi českém, a jeho gnadě dědičům
a všickným potomným králům českým,
burgermajstru a radě toho města
Budyšina věrný, poslužný a podaný
bejé vedne a v noci, když ja vod nich
napomenán budau, a při radě stač
v všicných věcích, kotare voni za lepší
poznají, jich lepší pejtač. A jich
horšé vobvarnovač tak jako mi
Bůh pomůž a jeho Svaté slovo

5. Bibliografija

- Hórnik 1875: Michał Hórnik, Serbska přisaha, pomnik ryče z třećeje štwórcé 15. lět-
stotka, w: ČMS XXVIII (1875), 49–53
- Kaulfürst 2012: Fabian Kaulfürst, Studije k řeči Michała Frencla, Budyšin 2012 (Spisy
Serbskeho instituta; 55)
- Jenč 1980: Helmut Jentsch, Die sorbische Mundart von Rodewitz/Spree, Bautzen 1980
(Spisy Instituta za serbski ludospyt; 47)
- Lamprecht et al. 1986: Arnošt Lamprecht/Dušan Šlosar/Jaroslav Bauer, Historická
mluvnice češtiny, Praha 1986
- Měťšk 1978: Frido Měťšk, K datowanju serbskeje Budyskeje přisahi, w: Rozhlad 28
(1978) 11, 413–421
- Muka 1891: Karl Ernst Mucke, Historische und vergleichende Laut- und Formenlehre
der niedersorbischen (niederlausitzisch-wendischen) Sprache. Mit besonderer Be-
rücksichtigung der Grendialekte und des Obersorbischen. Unveränderter Nach-
druck der Originalausgabe 1891, Leipzig 1965
- Muka 1926: Ernst Mucke, Wörterbuch der niederwendischen Sprache und ihrer Dialek-
te. Słownik dolnoserbskeje řečy a jeje narěcow, 2. zw., Prag 1926–28
- Šewc 1958: Heinz Schuster-Šewc, Vergleichende historische Lautlehre der Sprache des Al-
bin Moller. Ein Beitrag zur Geschichte der niedersorbischen Sprache, Berlin 1958
- Šewc 1967: Heinz Schuster-Šewc, Sorbische Sprachdenkmäler. 16.–18. Jahrhundert,
Budyšin 1967 (Spisy Instituta za serbski ludospyt; 31)
- Šewc 1978: H[inc] Šewc: Kak je to woprawdže z datowanjom Budyskeje přisahi, w:
Rozhlad 28 (1978) 6, 219–221
- Šewc 1988: Heinz Schuster-Šewc, Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober-
und niedersorbischen Sprache, H. 21, tymje–wołma, Bautzen 1988
- SSA 15: Sorbischer Sprachatlas 15. Syntax / bearbeitet von H. Faßke, Bautzen 1996
- Wölkowa 2007: Sonja Wölkowa, Gregoriusowe kěrlušowe knižki a jich pozicija mjez
najstaršimi hornjoserbskimi řečnymi pomnikami, Budyšin 2007 (Mały rjad Serb-
skeho instituta; 10)
- Wornar 2011: Edward Wornar, Serbska sada w rukopisnej zběrce z lěta 1510, w: Lěto-
pis 58 (2011) 2, 135–137